

WITALIJ BOHATYREWICZ* – CZĘSTOCHOWA

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. FRANCISZKA KSAWEREGO W GRODNIĘ. BRYŁA ARCHITEKTONICZNA I WYSTRÓJ WNĘTRZA

Kościół pw. św. Franciszka Ksawerego stanowi główny akcent architektoniczny miasta Grodna. Historia tego zabytku architektury liczy ponad trzysta lat. 15 grudnia 1990 roku papież Jan Paweł II nadał tej świątyni tytuł bazyliki mniejszej. Od 1991 roku kościół jezuitowski pełni funkcję katedry diecezji grodzieńskiej¹.

Kamień węgielny świątyni został poświęcony przez biskupa Mikołaja Słupskiego 21 czerwca 1678 r. Konsekracja odbyła się 6 grudnia 1705 roku. Dokonał jej biskup chełmiński Teodor Potocki, w obecności króla Augusta II i cara Piotra I². Dane dotyczące dokładnej daty budowy kościoła i jego konsekracji są rozbieżne, a poglądy badaczy często sprzeczne. W jednym z inwentarzy, przechowywanych w Archiwum Państwowym w Grodnie, sporządzonym w 1835 roku podane są następujące informacje: „Kościół³ przed tym jezuitowski, a teraz od roku 1798 parafialny Grodzieński, wybudowany w R[oku] 1663 przez JW JX: Franciszka Izajkowskiego Biskupa Smoleńskiego, i od tegoż konsekrowany R[oku] 1667, pod tytułem s: Franciszka Xawerego”⁴. W literaturze natomiast często można spotkać się z twierdzeniem, że biskup Izajkowski zmarł już w 1654 roku i nie mógł przy-

---

* Witalij Bohatyrewicz – dr historii sztuki, współpracownik Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii Jana Długosza w Częstochowie.

¹ W. Bohatyrewicz, *Kościół jezuitów w Grodnie. Monografia*, Lublin 2005, mps, s. 28, 30.

² J. Paszenda, *Kościół jezuitowski (farny) w Grodnie*, w: *Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w epoce baroku*, red. J. Kowalczyk, Warszawa 1995, s. 198.

³ Pisownia cytatów pozostaje zgodna z ówczesnie panującą ortografią i interpunkcją. Pozostawiam oryginalne, nieuuspółcześnione przeze mnie teksty.

⁴ Nacionalnyj Istoryczeskij Archiw Bielarusi w Grodno (dalej NIABG), *Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego w Grodnie. Inwentarz Kościoła parafialnego Grodzieńskiego i domu plebańskiego guberni, powiecie i Dziekanacie Grodzieńskim, w mieście Grodnie przy podaniu w Administracyą WJX: Józefowi Szwejkowskiemu świętey Teologii doktorowi, proboszczowi Debreczyńskiemu przez Wx: Marcina Wińskiego Dziekana Grodzieńskiego Proboszcza Wielko Brzostowickiego we 2-ch Exemplarzach napisany*. R[oku] 1835 M: stycznia, F. 259, op. 1, d. 34, s. 34.

czynić się do ukończenia budowy, a tym bardziej do konsekracji kościoła⁵. W inwentarzu dziewiętnastowiecznym jako data konsekracji kościoła podany został rok 1733⁶. Niezgodności danych historycznych są odrębnym tematem. Interesuje nas jednak w tym momencie architektura oraz wystrój wnętrza katedry grodzieńskiej.

Kościół został usytuowany w centrum miasta, przy dawnym rynku. Po stronie północnej mieści się teren dawnego kolegium jezuickiego. Świątynia jest orientowana, murowana, budowana z kamienia i cegły. Budowla powstała na planie podłużnym w kształcie krzyża łacińskiego, według kanonu dwuwieżowej bazyliki trójnawowej z transeptem. Transept jest stosunkowo krótki, niewystający zbytnio poza podstawowy plan kościoła. Na skrzyżowaniu nawy głównej i transeptu znajduje się kopuła na pendentywach oraz na bębnie, zwieńczona latarnią murowaną. Kościół posiada cztery przęsła. Jednoprzęsłowe prezbiterium jest stosunkowo płytkie, lekko wydłużone i zakończone od wschodu półkolistą niewielką absydą. Prezbiterium i apsyda są przykryte wspólnym dachem. Po obu bokach prezbiterium znajdują się kaplice kopułowe zwieńczone latarniami. Takie rozwiązanie architektoniczne, jak jednoczesne występowanie kaplic oraz transeptu, jest bardzo rzadkim przykładem na tych terenach. Zapewne to jedyny przykład w architekturze jezuickiej⁷.

W kościele zastosowano sklepienia kolebkowe z lunetami, w apsydzie sklepienie trójdzielne. Świątynia pw. św. Franciszka Ksawerego nie posiada empor, podobnie jak inne kościoły Wielkiego Księstwa Litewskiego. Dzięki temu nawy boczne są wysokie i mają wysokie okna. Empory jednak zostały umieszczone w arkadach przy kaplicach bocznych, jedynie w grubości muru⁸.

Dwuwieżowa fasada świątyni znajdująca się od strony zachodniej jest podzielona gzymsami na trzy kondygnacje. Na poziomie pierwszej i drugiej kondygnacji wieże tworzą zwartą bryłę z centralną częścią fasady, na poziomie trzeciej wieże są oddzielone od części centralnej. Wysokość kondygnacji fasady zmniejsza się od dołu ku górze: łączna wysokość drugiej i trzeciej jest mniejsza od pierwszej. Murowane hełmy wież tworzą, można powiedzieć, osobną kondygnację. Ściany hełmów są wklęsłe, w narożach znajdują się wazony murowane. Cała powierzchnia ścian fasady jest wypełniona pilastrami parzystymi o drewnianych kapitelach korynckich oraz szerokimi podwójnymi belkowaniami. Na trójkątnym szczytcie występują pilastry grupowane po trzy sztuki.

Kolejnym elementem dekoracyjnym są wnęki z drewnianymi posągami: św. Franciszka Ksawerego pośrodku trzeciej kondygnacji fasady oraz św. Piotra i św. Pawła we wnękach bocznych, kondygnacji drugiej. Pośrodku fasady w drugiej kondygnacji, we wnęce mieści się duże okno z balkonem. W trzeciej kondygnacji

⁵ Paszenda, *Kościół jezuicki*, s. 191.

⁶ NIABG, *Opis imuszcztwa prinadleżaszczago Grodnenskomu Farnomu Rimsko-Katoliczeskomu Prichodskom Kostelu, sostawlennaja po stuczaju Kanoniczeskago poseszczenija Kostela Jego Preoswiaszczenstwom Wilenskim Jepiskopom Stepanom Aleksandrom Zwerawiczem w 1899 godu w awguste miesiace*, F. 259, op. 2, d. 101, s. 1.

⁷ J. Paszenda, *Budowle jezuickie w Polsce*, Kraków 2000, t. 2, s. 48.

⁸ Tenże, *Kościół jezuicki*, s. 204, 206.

nacji wieży północnej mieści się zegar⁹. Fasada kościoła grodzieńskiego jest trójosiowa. Podkreślone to zostało także za pomocą struktury porządków architektonicznych. Wieże nie wystają poza plan budowli i są wtopione w bryłę¹⁰.

Wszystkie dachy są pokryte blachą żelazną malowaną na jasnozielono. Do drzwi wejściowych kościoła prowadzą dwustronne schody. Naprzeciwko wejścia na cokole znajduje się figura Chrystusa dźwigającego krzyż. Na tym samym cokole napis w języku łacińskim: *SURSUM CORDA*.

Wysokość kościoła do zakończenia kopuły wynosi około 45 m, długość – 60 m, a szerokość – 30 metrów. Wysokość nawy głównej wynosi 21,5 m, szerokość ok. 11 metrów. Nawy boczne mają 10,5 m wysokości i ok. 9 m szerokości. Wieże mają w rzucie kwadrat o boku 9 metrów¹¹. Informacje zawarte w jednym z inwentarzy zawierają podobne informacje: „Długość kościoła 53,65 m, szerokość 28,15 m, wysokość nawy głównej – 21,55 m, bocznej – 10,50 m, w kopule 35,05 m”¹².

Kościół posiada trzynaście ołtarzy: główny i dwanaście bocznych. Sześć ołtarzy bocznych znajduje się przy filarach, cztery w transepcie i dwa w kaplicach.

Ołtarz główny św. Franciszka Ksawerego, powstał w pierwszej połowie XVIII wieku. Autorem tego dzieła był Johan Christian Schmidt (ur. 1701, w Królewcu - zm. w 1759 w Reszlu). Artysta ten pochodził z rodziny rzeźbiarzy. Z Królewca przyjechał do Reszła w młodym wieku. Już w roku 1724 zasiadał w sądzie magistrackim. Ożenił się z córką rzeźbiarza Krzysztofa Peukera. Z tym artystą współpracował. K. Peuker uznawany jest za twórcę projektów między innymi ołtarzy bocznych w kościele w Grodnie¹³.

Kontrakt, który przechowywany jest w Centralnym Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie, omawia szczegóły dotyczące prac związanych z nowym ołtarzem. Ten dokument z J. Schmidtem podpisał 4 czerwca 1736 roku rektor Antoni Chądzyński. Artysta powinien był pracować z sześcioma pomocnikami i chłopcem. Termin wykonania prac: od 29 września 1736 roku do 31 lipca 1737 roku. Figury św. Franciszka Ksawerego oraz Zbawiciela zostały wykonane w Reszlu i miały być sprowadzone do Grodna. Pozostałe figury powstały już na miejscu, w Grodnie. Zgodnie ze wspomnianym wyżej kontraktem możemy ustalić czas powstania ołtarza na lata 1736-1737. Wiadomo także o tym, że prace zostały wykonane w terminie¹⁴. Nie sprawdza się w tym momencie datowanie dzieła Johana Schmidta podane przez Józefa Jodkowskiego. Według niego ołtarz powstał

⁹ Bohatyrewicz, *Kościół jezuitów w Grodnie*, s. 30-31.

¹⁰ M. Brykowska, *Nowożytnie fasady kościelne na obszarze Wielkiego Księstwa Litewskiego (od początku XVIII wieku)*, w: *Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w epoce baroku*, red. J. Kowalczyk, Warszawa 1995, s. 184.

¹¹ Paszenda, *Budowle jezuickie*, s. 45-47; tenże, *Kościół pojezuicki*, s. 199-200; W.A. Czanturija, *Istoria architektury Bielorusii*, Minsk 1985, s. 190-191.

¹² NIABG, *Wizytacja Kościoła parafialnego Fary Grodzieńskiej. św. Franciszka Ksaw.*, dokonana d. 26 kwietnia 1927 roku i lat następnym przez J. E. Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa – Metropolity Wileńskiego Romualda Jałbrzykowskiego, F. 259, op. 2, d. 185, s. 3.

¹³ O. Gorszkowoz, A. Jaroszewicz, *Ołtarz kościoła farnego w Grodnie*, w: *Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w epoce baroku*, red. J. Kowalczyk, Warszawa 1995, s. 79.

¹⁴ Tamże, s. 80.

w latach 1704-1760¹⁵. Są to zbyt szerokie granice czasowe. Bardziej prawdopodobne wydaje się datowanie wynikające z wyżej wspomnianego kontraktu.

Ołtarz usytuowany w apsydzie nawy głównej został wykonany z drewna malowanego pod marmur. Półkolisty, dwukondygnacyjny o podwójnym cokole. Dekoracje stanowią trzy rzędy rzeźbionych posągów oraz kolumn o kapitelach kompozytowych. Kondygnacje zaznaczone i oddzielone od siebie gierowanymi gzymсами. Ołtarz główny posiada po dziesięć kolumn w każdej kondygnacji, co wyraźnie podkreśla wertykalizm jego kompozycji. Natomiast szerokie pasy gzymśów nadają całej jego strukturze połączenie horyzontalne. Dostatecznie wysoka dwukondygnacyjna baza służy za postument dla dolnego rzędu rzeźb apostołów. W dolnej kondygnacji ołtarza mieści się trzynaście figur. W centrum znajduje się postać św. Franciszka Ksawerego. Święty stoi na osobnym postumencie, który ma formę skały. U stóp św. Franciszka Ksawerego przedstawienia reliefowe pogan nawróconych przez misjonarza. Towarzyszy mu dziesięciu apostołów, po pięciu z każdej strony: św. św. Piotr, Paweł, Jakub, Andrzej, Maciej, Jakub drugi, Bartłomiej, Filip, Tadeusz, Szymon¹⁶. W dokumentach źródłowych podane są informacje o tym, że z każdej strony patronowi kościoła asystuje po pięciu apostołów na tle kolumn, „a mianowicie Piotra, Pawła, Jakuba, Andrzeja, Macieja, Jakuba drugiego, Bartłomieja, Filipa, Tadeusza, Szymona, a na końcu tabulatury po bokach także na konsolach Świętej Heleny i statua Bonafaktora”¹⁷.

Fundatorami ołtarza byli Samuel Łazowy (kasztelan mściśławski) i Konstancja z Jundziłłów Łazowa. W częściach bocznych ołtarza znajdują się figury patronów fundatorów – św. Samuel i św. Konstancja. Święty Samuel trzyma herb własny Łazowego. W kontrakcie omówiony był także herb Konstancji, który prawdopodobnie zaginął¹⁸. Boczne skrzydła ołtarza zostały nałożone na filary arkady tęczowej, tworzą strukturę zgodną z ustaloną w kontrakcie. Składają się z pary kolumn i pary rzeźb, postawionych obok siebie¹⁹.

W części centralnej drugiej kondygnacji figura Chrystusa Zbawiciela. Po bokach czterech święci ewangelisci: św. Jan, św. Marek, św. Mateusz i św. Łukasz oraz rzeźby czterech doktorów kościoła: św. Grzegorza, św. Hieronima, św. Augustyna i św. Ambrożego²⁰.

Zwieńczenie ołtarza stanowi gloria otaczająca okno. Było to wczesnym przykładem połączenia architektury świątyni ze strukturą ołtarzową. Poniżej tej glorii znajdują się personifikacje czterech kontynentów. Towarzyszą im postacie aniołów. Europa przedstawiona jako niewiasta z rogiem obfitości na kuli ziemskiej. Afryka z kolei w masce krokodyla, stojąca na lwie. Ameryka jako Indianka w sukni z piór. Azja natomiast ukazana w postaci kobiety ze świecznikiem i piórem. Ołtarz miał posiadać oryginalne tabernakulum w kształcie okrętu. To było także

¹⁵ J. Jodkowski, *Grodno*, Wilno 1923, s. 91.

¹⁶ Gorszkowoz, Jaroszewicz, *Ołtarz kościoła farnego w Grodnie*, s. 80.

¹⁷ NIABG, *Kościół farny w Grodnie. Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego i jego własności za rok 1825*, F. 259, op. 2, d. 10, s. 3 ob.

¹⁸ Bohatyrewicz, *Kościół jezuitów w Grodnie*, s. 31-32.

¹⁹ Gorszkowoz, Jaroszewicz, *Ołtarz kościoła farnego w Grodnie*, s. 80.

²⁰ Tamże.

wspomniane w kontrakcie, jednak z niewiadomych powodów zrezygnowano z tej realizacji i wykonano tradycyjne tabernakulum²¹.

Wygląd ołtarza głównego, jeżeli chodzi o polichromię, ulegał pewnym zmianom na przestrzeni swej długiej historii. W inwentarzu za rok 1773 podany został szczegółowy opis ołtarza. Dane inwentarza są dosyć szczegółowe. „Ołtarz wielki Snycerską robotą misternie ozdobiony, na trzy kondygnacje, w pierwszej Tabernakulum w Figurze Tronu dzielące się na dwie części niższą gdzie się chowają Puszki cum Iancitissimo, wewnątrz wybita Lamą y wyższą w której wystawianie Monstrancja Lustrem wewnątrz ozdobioną. Po bokach którego dwaj aniołowie Baldechin utrzymujący y dwa Lustra z Relikwiami, całe to Tabernakulum aniołowie Ramy Lustra Snycerską robotą wyrobione, y na Pulmont wyzłocone, Nad Tabernakulum w tył nieco Srzodkiem Statua S=0 Xawiera, po bokach zaś Dzieścię Apostołów, a na rogach dwa Geniusze z Herbami Johme PP=w Łazowych y Jundziłow y dwa Lusterka, w Drugiey srzodkiem statua Pana JEZUSA po bokach czterech Ewangelistów, Dwoch Patryarchow, Dwoch Biskupow; w Trzeciey Imię JEZUS, z obu stron aniołowie”²².

Podobny opis zawiera dokument z roku 1798. Dodatkową informacją jest to, że ołtarz główny „kończy się u wierzchu Frontonem wylamanym w Essy, y na srzodku z Imieniem Jezusa [...]”²³. Inwentarz z 1825 roku zawiera wiadomości dotyczące polichromii ołtarza: „Ołtarz cały malowany marmurowo koloru popielatego. Kolumny biało-błękitnego snicerszczyzna wszystka w tako wspólnie z statuami biało. Ołtarz ten na czterech stopniach, czyli gradusach, podniesiony na męsie”²⁴. Identyczne wiadomości odnotowane zostały w 1833 roku²⁵. W inwentarzu za 1835 roku także zawarte są informacje dotyczące polichromii ołtarza: „Tablatura tego ołtarza jest popielato marmurowa malowana, kolumny biało-błękitne, a snicerszczyzna i wszystkie figury biało malowane”²⁶.

W roku 1844 wizytator kościoła określił „tablaturę” ołtarza głównego jako szaro marmurową²⁷. Niemal identyczne wiadomości, dotyczące kościoła jezuitów

²¹ Tamże, s. 82.

²² NIABG, *Opisanie Kościoła Grodzieńskiego Socjetatis JESU pod tytułem Świętego Franciszka Xawiera Judyjskiego Apostoła z całą jego ozdobą wewnętrzną, y zewnętrzną, Roku 1773 Miesiąca Nowembra Pierwszego Dnia Uczynione*, F. 259, op. 2, d. 71, s. 1-1 ob.

²³ NIABG, *Inwentarz Kościoła pojezuickiego y domu Aptekarskiego w Mieście Grodnie przy podaniu onych za Ukazem Monarszym na użytek y własność Kościoła Parafialnego Grodzieńskiego w R[oku] 1798 Miesiąca 8 – bra 24 Dnia sporządzony*, F. 259, op. 1, d. 34, s. 82.

²⁴ NIABG, *Kościół farny w Grodnie. Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego i jego własności za rok 1825*, F. 259, op. 2, d. 10, s. 3 ob.

²⁵ Gorskowoz, Jaroszewicz, *Ołtarz kościoła farnego w Grodnie*, s. 84.

²⁶ NIABG, *Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego w Grodnie. Inwentarz Kościoła parafialnego Grodzieńskiego i domu plebańskiego w guberni, powiecie i Diekanacie Grodzieńskim, w mieście Grodnie przy podaniu w Administracyą WJX: Józefowi Szweykowskiemu świętey Teologii doktorowi, proboszczowi Debreczyńskiemu przez Wx: Marcina Wińskiego Dziekana Grodzieńskiego Proboszcza Wielko Brzostowickiego we 2-ch Exemplarzach napisany. R[oku] 1835 M: stycznia*, F. 259, op. 1, d. 34, s. 34 ob.

²⁷ Gorskowoz, Jaroszewicz, *Ołtarz kościoła farnego w Grodnie*, s. 84.

pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie, zawiera inwentarz z 1846 roku²⁸. Dane powtarzają informacje zawarte w dokumentacji z lat poprzednich. Kolejny inwentarz, przechowywany także w archiwum grodzieńskim, pochodzi z 1862 roku. W tym przypadku również nie obserwujemy żadnych zmian: „Tablatura tego ołtarza jest popielata marmurowa malowana, kolumny biało-błękitne, a snicerszczyzna i wszystkie figury biało malowane”²⁹. Podane są także informacje o tym, że w 1857 roku ołtarz był konserwowany: „[...] ten cały ołtarz odnowiony i pozłocony staraniem Dziekana X. Majewskiego w roku 1857”³⁰. Analogiczne informacje podają autorzy artykułu dotyczącego ołtarza głównego katedry grodzieńskiej. Powołują się oni na dokument źródłowy przechowywany w Oddziale Rękopisów Naukowej Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego³¹.

Z roku 1898 pochodzi kosztorys na remont kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie. Dokument zawiera informacje dotyczące tego, jakie prace remontowe mają być wykonane. Na temat prac renowacyjnych dotyczących ołtarza otrzymujemy następujące wiadomości: „[...] wszystkie szczeliny wypełnić i cały ołtarz pomalować pod marmur, ze zmianą jego kolorów i owy pokryć lakierem angielskim; wszystkie rzeźby, kapitele i snycerską ornamentację na ołtarzu pomalować farbą olejną w ciemno piaszczystej tonacji, lakierem francuskim; niektóre wąskie części w gzymsie pozłocić na miksjon czystym złotem, a także niektóre części w kapitelach i ornamentacji, gdzie zajdzie potrzeba, również pozłocić”³². Nie wiadomo, czy zostały wykonane te prace w pełnym zakresie. Inwentarz z 1899 roku, sporządzony w języku rosyjskim, zawiera podobne informacje³³. Nie wnosi zasadniczo nowych wiadomości na temat wyglądu ołtarza głównego. Ołtarz był wówczas szaro marmurowy, a figury oraz snycerka w kolorze białym.

Według niektórych badaczy ołtarz główny otrzymał pod koniec XIX wieku wygląd, który zachował do końca wieku XX³⁴. Na samym początku XXI wieku także nie prowadzono żadnych prac renowacyjnych, aż do momentu pożaru w 2006 roku. Od tego czasu trwały prace nad odnowieniem ołtarza. W roku 2011 nastąpiło ponowne otwarcie. Ołtarz ukazał się w biało-błękitnej tonacji. W znacznym stopniu zastosowano także złocenia.

Do dzieł tego słynnego rzeźbiarza Johana Christiana Schmidta zaliczany jest

²⁸ NIABG, *Wizyta kościoła Parafialnego Rzymskokatolickiego Grodzieńskiego kassy 1-szej Rok 1846*, F. 259, op. 2, d. 33, s. 1-4.

²⁹ NIABG, *Inwentarz Kościoła Farnego Grodzieńskiego Kościoła i Plebanii przy podaniu w zarząd Administratorowi tegoż kościoła [księdzu] Sylwestrowi Szmagierze we dwóch egzemplarzach sporządzony. Roku 1862 [m-ca] lutego dnia*, F. 259, op. 1, d. 34, s. 52.

³⁰ Tamże.

³¹ Gorskowoz, Jaroszewicz, *Ołtarz kościoła farnego w Grodnie*, s. 84.

³² NIABG, *Smeta na wnutrennija raboty imejemyja być ispolniennymi w Grodnenskom Kostelee „Farna”*, F. 886, op. 1, d. 407, s. 1.

³³ NIABG, *Opiś imuszczestwa prinadleżaszczago Grodnenskomu Farnomu Rimsko-Katoliczeskomu Prichodskom Kostelu, sostawlennaja po sluczaju Kanoniczeskago poseszczenija Kostela Jego Preoswiaszczenstwom Wilenskim Jepiskopom Stepanom Aleksandrom Zwerawiczem w 1899 godu w awguste miesiace*, F. 259, op. 2, d. 101, s. 2.

³⁴ Gorskowoz, Jaroszewicz, *Ołtarz kościoła farnego w Grodnie*, s. 84.

między innymi ołtarz główny w kościele św. Krzyża w Braniewie, ufundowany przez Antoniego Ignacego Hanmanna. Ołtarze boczne pochodzą z drugiej ćwierci XVIII wieku. Fundatorami ich byli Maciej i Klemens Hanmannowie. Ołtarze są niemal analogiczne i również mogą pochodzić z warsztatu mistrza Johana Schmidta, bądź są na nim bezpośrednio wzorowane. Możemy dopatrywać się wyraźnych cech wspólnych w snycerskim traktowaniu ornamentów rzeźbionych oraz sposobie opracowania figur ludzkich. Przypisywane jest mu także wykonanie ołtarza głównego w kościele w Szczuczynie. Datowany on jest na lata 1730-1739. Nie możemy wykluczać, że J. Schmidt przyczynił się do wykonania ołtarza w szczuczyńskiej świątyni. Jest to również prawdopodobne ponieważ obydwa dzieła posiadają pewne cechy wspólne³⁵. Dorobek twórczy tego wybitnego artysty, jakim był Johan Schmidt, jest niewątpliwie duży. Ołtarz główny w katedrze grodzieńskiej jest uznawany przez wielu badaczy za najwyższe osiągnięcie mistrza.

Godne uwagi są także ołtarze boczne kościoła jezuitów w Grodnie. Ołtarz św. Michała Archanioła, znajdujący się w kaplicy północnej, wykonany został z drewna i posiada kształt dwukondygnacyjnej nastawy spoczywającej na podwójnym cokole. W części centralnej dolnej kondygnacji mieści się obraz z przedstawieniem św. Michała Archanioła walczącego z szatanem, po bokach obrazu kolumny o stylizowanych kapitelach korynckich. Bezpośrednio nad kapitelami mieszczą się postumenty kolumn kondygnacji drugiej, które są dekorowane rzeźbionymi główkami aniołków ze skrzydłami. Powyżej jest gierowany gzymś przechodzący nad obrazem w naczółek segmentowy. Ponad gzymsem znajdują się dwie masywne woluty, a po bokach, na osiach kolumn figury aniołów. Nastawa ołtarzowa jest zwieńczona obrazem w rzeźbionej złożonej ramie. Obraz posiada kształt poziomo umieszczonej elipsy (prawie tondo, które jest jednak lekko poszerzone po bokach). Na obrazie są przedstawieni trzej święci: św. Franciszek, św. Florian, św. Antoni. Ponad obrazem figura anioła. Cała nastawa ołtarzowa została pomalowana pod marmur, a kompozycja figuralna polichromowana. Dookoła kopuły kaplicy i latarni biegnie balustrada z toczonych tralek³⁶. Prawdopodobnie ołtarz św. Michała Archanioła jest wcześniejszy. Wskazują na to elementy dekoracji snycerskiej, która jest charakterystyczna dla wieku XVII. Nie wiadomo też, czy poszczególne części pochodzą z tego samego warsztatu. Istnieje hipoteza, że ołtarz pierwotnie znajdował się w innym kościele³⁷.

Ołtarz Matki Boskiej Kongregackiej (Studenckiej) usytuowany w kaplicy południowej jest jedynym murowanym ołtarzem w tym kościele. W części centralnej znajduje się obraz przedstawiający Niepokalane Poczęcie Najświętszej Marii Panny. Zasłania on obraz Matki Boskiej Kongregackiej. Po bokach są podwójne pilastry kanelowane o kapitelach kompozytowych. Ołtarz zwieńczony trójkątnym naczółkiem z ząbkowaniem na wzór antycznego. Ponad naczółkiem umieszczono trzy figury: pośrodku przedstawienie Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny i dwóch aniołów po bokach. W częściach bocznych ołtarza, w niszach znaj-

³⁵ M. Kałamajska-Saeed, *Ołtarz główny w Szczuczynie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1977, nr 2, s. 192-204.

³⁶ Bohatyrewicz, *Kościół jezuitów w Grodnie*, s. 32-33.

³⁷ Paszenda, *Kościół pojezuicki*, s. 208.

dują się „2 statui gipsowe S. Jana Nepomucena i S. Aloizego”³⁸. Dookoła kopuły kaplicy i latarni biegnie balustrada z toczonych tralek. Ołtarz w trakcie prac konserwatorskich został pomalowany na biało, z elementami złoconymi. Stalle w kaplicy Matki Boskiej Kongregackiej (Studenckiej) posiadają na zapleczach obrazy przedstawiające cuda i łaski Najświętszej Marii Panny Studenckiej. Malowidła wykonane w technice olejnej pochodzą z drugiej połowy XVIII wieku³⁹. Na jednym z nich przedstawiony jest kościół przed nadbudową murowanych hełmów wieżowych, czyli z czasów przed 1750-1752. Autor wspomnianych przedstawień malarskich nie jest znany.

Ołtarz św. Trójcy, który mieści się przy północno-wschodnim filarze kopułowym, jest dwukondygnacyjny. W pierwszej kondygnacji obraz św. Trójcy w ramie pozłacanej. Przy tym obrazie cztery pozłacane kolumny na postumentach, które u dołu łączą się z mensą. Pomiędzy kolumnami cztery figury rzeźbione w drewnie: „[...] między którymi figur rznionych cztery iakoto: S. Aloizego, S. Dominika, S. Franciszka, S. Izydora”⁴⁰. W drugiej kondygnacji mniejszy obraz św. Piotra, na dole, pod tym obrazem, figury dwóch aniołów. Przy obrazie cztery pozłacane kolumny na postumentach. Pomiędzy kolumnami figury św. Piotra i św. Pawła. Na samej górze, pośrodku znajduje się figura Chrystusa Zmartwychwstałego, a po bokach św. Jana Chrzyciela i św. Jana Nepomucena. Wszystkie figury są rzeźbione w drewnie. Budowa architektoniczna drugiej kondygnacji identyczna z pierwszą, jednak jest nieco mniejsza. Kondygnacje są rozdzielone gierowanym gzymsem. Ołtarz malowany pod marmur⁴¹.

Ołtarz Matki Boskiej Różańcowej, znajdujący się przy południowo-wschodnim filarze kopułowym jest dwukondygnacyjny. Posiada identyczną strukturę architektoniczną z ołtarzem św. Trójcy: „[...] ołtarz drewniany na dwie kondygnacje porządku Jońskiego zupełnie podobny w architekturze i rzeźbie jako ołtarz Św. Trójcy”⁴². W pierwszej kondygnacji jest obraz Matki Boskiej Różańcowej. Szaty Matki Boskiej i rama obrazu są złocone. Przy obrazie cztery kolumny również są złocone. Pomiędzy kolumnami cztery figury rzeźbione w drewnie: „[...] przy nim między kolumnami figury rznięte S. Augustyna, S. Tomasza z Akwinu, S. Antoniego, S. Bernarda”⁴³. Obecnie w pierwszej kondygnacji znajdują się dwie rzeźby. W drugiej kondygnacji „obraz duży S. Bobolego”⁴⁴. Przy tym obrazie dwie figury rzeźbione w drewnie: „S. Nikodema i S. Szymona”⁴⁵. Ponad obrazem, na sa-

³⁸ NIABG, *Kościół farny w Grodnie. Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego i jego własności za rok 1825*, F. 259, op. 2, d. 10, s. 5.

³⁹ P. Kozarski, *Ekspertyza konserwatorska OZB – 1, dotycząca stanu zachowania zabytkowego zespołu pojezuickiego (kościola i kurii) w Grodnie*, Warszawa 1992, s. 4.

⁴⁰ NIABG, *Kościół farny w Grodnie. Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego i jego własności za rok 1825*, F. 259, op. 2, d. 10, s. 4.

⁴¹ Bohatyrewicz, *Kościół jezuitów w Grodnie*, s. 33-34.

⁴² Tamże, s. 5.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ NIABG, *Kościół farny w Grodnie. Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego i jego własności za rok 1825*, F. 259, op. 2, d. 10, s. 5.

⁴⁵ Tamże.

mym wierzchu ołtarza, trzy figury rzeźbione w drewnie. Pośrodku figura Najświętszej Maryi Panny i św. Joachima i św. Anny, po bokach. Cała nastawa ołtarzowa malowana pod marmur. Figury malowane w kolorze jasnoszarym.

Ołtarz św. Stanisława Kostki, usytuowany w północnym skrzydle transeptu. Dwukondygnacyjny, zdobiony dekoracją snycerską. W pierwszej kondygnacji znajduje się niewielki obraz św. Stanisława Kostki w złożonej ramie. Obraz umieszczony na tle płaskorzeźbionej kompozycji przedstawiającej zwycięstwo nad Turkami. Przy obrazie cztery kolumny złożone. Pomiędzy kolumnami cztery figury rzeźbione w drewnie: św. Jerzego, św. Wincentego, św. Wojciecha i św. Stanisława⁴⁶. W drugiej kondygnacji kompozycja rzeźbiona w drewnie przedstawiająca św. Alojzego. Na samej górze ołtarza trzy figury rzeźbione w drewnie: św. Floriana (pośrodku) i św. Barbary i św. Małgorzaty (po bokach)⁴⁷. Nastawa ołtarzowa w całości malowana pod marmur, wszystkie figury w kolorze jasnoszarym.

Ołtarz św. Kazimierza, znajduje się w południowym skrzydle transeptu, naprzeciwko ołtarza św. Stanisława Kostki. Posiada identyczną strukturę architektoniczną. W pierwszej kondygnacji jest obraz z przedstawieniem króla Kazimierza: „[...] obraz duży S. Kazimierza królewicza polskiego”⁴⁸. Po bokach obrazu cztery kolumny złożone. Przy nich dwie figury rzeźbione w drewnie: „[...] iakoto Króla Mieczysława i Bolesława Drugiego”⁴⁹. W drugiej kondygnacji obraz św. Kazimierza na koniu na czele wojska⁵⁰. Po bokach obrazu cztery kolumny złożone. Przy kolumnach cztery figury królów rzeźbione w drewnie: „iakoto Bolesława Trzeciego, Władysława Drugiego, S. Kazimierza Królewicza i Króla Mieczysława Trzeciego”, a na samej górze ołtarza zostały umieszczone trzy figury również rzeźbione w drewnie: „[...] na samym zaś wierzchu figura Króla Dawida, a po bokach dwie niewiasty”⁵¹. Nastawa ołtarzowa malowana pod marmur, figury w kolorze jasnoszarym.

Sześć kolejnych ołtarzy bocznych znajduje się przy filarach nawowych: św. Tadeusza, Pana Jezusa Ubiczowanego, Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, Józefa Kuncewicza, Matki Boskiej Szkaplerznej, św. Józefa. Dwa ostatnie z wymienionych ołtarzy otrzymały swój obecny wygląd po konserwacji przeprowadzonej w 2004 roku.

Ołtarz św. Tadeusza znajdujący się przy północno-zachodnim filarze kopułowym posiada dwukondygnacyjną nastawę ołtarzową. Kondygnacje rozdzielone są gzymsami, ponad którymi złożona galeryjka snycerskiej roboty. W pierwszej kondygnacji obraz św. Tadeusza w złożonej ramie. Po bokach obrazu dwa pilastry i dwie kolumny. Pomiędzy nimi dwie figury rzeźbione w drewnie: „[...] figury

⁴⁶ Bohatyrewicz, *Kościół jezuitów w Grodnie*, s. 34.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ NIABG, *Kościół farny w Grodnie. Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego i jego własności za rok 1825*, F. 259, op. 2, d. 10, s. 5.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Bohatyrewicz, *Kościół jezuitów w Grodnie*, s. 35.

⁵¹ NIABG, *Kościół farny w Grodnie. Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego i jego własności za rok 1825*, F. 259, op. 2, d. 10, s. 5.

Jana Ewangelisty i Szymona Apostoła [...]. Nad gzymsami pierwszej kondygnacji galeryjka snycerskiej roboty złożona. W 2-j kondygnacji obraz mały S. Szczepana w ramach snycerskiej roboty złożonych⁵². Po bokach obrazu dwie figury aniołów rzeźbione w drewnie. Na samej górze ołtarza trzy figury rzeźbione w drewnie. Pośrodku znajduje się rzeźba przedstawiająca św. Michała Archanioła depczącego szatana, a po bokach świętego umieszczone są dwie figury aniołów: „[...] na samym wierzchu nad obrazem figura S. Michała depczącego Xsiażęcia Ciemności obok której 2 aniołków z trąbami⁵³. Nastawa ołtarzowa jest malowana pod marmur, a cała kompozycja figuralna ołtarza polichromowana.

Ołtarz Pana Jezusa Ubiczowanego usytuowany przy południowo-zachodnim filarze kopułowym. Nastawa ołtarzowa jest dwukondygnacyjna o strukturze architektonicznej analogicznej do ołtarza św. Tadeusza. W pierwszej kondygnacji znajduje się: „obraz duży Pana Jezusa u słupa uwiązanego, po bokach dwie figury rzniete L[...] Past[erza] Pańskiego i Jeremiasza. Nad tym obrazem dwóch Aniołów trzymających welum S. Weroniki z wyobrażeniem głowy Chrystusa Pana⁵⁴. W drugiej kondygnacji mniejszy obraz z przedstawieniem Najświętszej Marii Panny. Przy tym obrazie znajdują się dwie figury rzeźbione w drewnie: „[...] po bokach figury rzniete – Samsona i Dawida⁵⁵. Na samej górze nastawy ołtarzowej trzy rzeźby: „Na górze zaś między wyobrażeniem ziemi zielonej z liśćmi i kwiatami figura S. Izydora a po bokach S. Szczepana zrzucającego szaty [...] i S. Franciszki niosącej dwa ołtarze⁵⁶. Cała kompozycja figuralna ołtarza jest polichromowana.

Ołtarz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy znajduje się przy trzecim, od fasady, filarze strony północnej. Drewniany na podwójnym cokole. W pierwszej kondygnacji obraz Matki Boskiej Nieustającej pomocy oprawiony w drewnianą połączoną ramę. Po bokach obrazu pary kolumn i pilastrów o stylizowanych kapitelach. W drugiej kondygnacji, która ma charakter zwieńczenia, mniejszy obraz przedstawiający św. Piotra. Ołtarz malowany farbą olejną w kolorze jasnoszarym.

Ołtarz św. Józefata Kuncewicza, znajdujący się przy trzecim, od fasady, filarze strony południowej jest analogiczny w architekturze ołtarzowi Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. W pierwszej kondygnacji ołtarza mieści się obraz św. Józefata Kuncewicza oprawiony w drewnianą połączoną ramę: „[...] w Kondygnacji obraz duży św. Jozafata⁵⁷. W drugiej kondygnacji jest obraz Najświętszej Marii Panny. Ołtarz również malowany farbą olejną w kolorze jasnoszarym.

⁵² Tamże, s. 4 ob.

⁵³ NIABG, *Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego w Grodnie. Inwentarz Kościoła parafialnego Grodzieńskiego i domu plebańskiego w guberni, powiecie i Dziekanacie Grodzieńskim, w mieście Grodnie przy podaniu w Administracyą WJX: Józefowi Szweykowskiemu świętey Teologii doktorowi, proboszczowi Debreczyńskiemu przez Wx: Marcina Wińskiego Dziekana Grodzieńskiego Proboszcza Wielko Brzostowickiego we 2-ch Exemplarzach napisany. R[oku] 1835 M: stycznia, F. 259, op. 1, d. 34, s. 35 ob.*

⁵⁴ NIABG, *Kościół farny w Grodnie. Opisanie inwentaryzacyjne kościoła farnego i jego własności za rok 1825, F. 259, op. 2, d. 10, s. 5.*

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Tamże.

Ołtarz Matki Bożej Szkaplerznej (przy drugim, od fasady, filarze strony północnej) w architekturze oraz dekoracji analogiczny ołtarzowi św. Józefa. W pierwszej kondygnacji obraz z przedstawieniem Świętej Rodziny: „[...] obraz duży Familia S-tych Joachima i Anny czyli ofiarowania NMP”⁵⁸. W drugiej kondygnacji obraz mniejszy przedstawiający Pana Jezusa w Ogrójcu: „[...] obraz mały Pana Jezusa klęczącego w ogrójcu w ramach owalno gzygzakowatych”⁵⁹. Ołtarz malowany pod marmur w kolorze czerwonym.

Ołtarz św. Józefa (przy drugim, od fasady, filarze strony południowej) wsparty jest na podwójnym cokole. W centrum znajduje się obraz przedstawiający św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus. Po bokach obrazu pary pilastrów i kolumn o stylizowanych kapitelach kompozytowych. Ponad kapitelami gierowany gzyms zwieńczony falistym naczółkiem wklęsłym. Powyżej obraz w kształcie tonda wydłużonego w górę i w dół, przypomina kształt elipsy. Ponad obrazem falisty naczółek wypukły. W architekturze analogiczny ołtarzowi Matki Boskiej Szkaplerznej⁶⁰.

Należy także wspomnieć o innych również istotnych elementach wyposażenia wnętrza świątyni. Na chórze znajdują się organy zakupione w Królewcu w 1744 roku. Oprócz malarstwa ołtarzowego wykonanego w technice olejnej kościół posiada bogaty wystrój malarski. Ponad arkadami nawy głównej i prezbiterium znajduje się czternaście fresków w kształcie leżących prostokątów o wymiarach 1,5 × 4,5 m. Tematem malowideł są sceny z życia św. Franciszka Ksawerego. Na jednym z malowideł znajduje się sygnatura: B. I. D. P. 1752⁶¹. Prawdopodobnie jest to monogram artysty oraz data wykonania fresków. Autor tych przedstawień malarskich jednak nie jest znany.

Przy północno-zachodnim filarze kopułowym, w nawie głównej znajduje się ambona. Wykonana została czterdzieści lat później od ołtarzy bocznych. Zarówno w modelowaniu rzeźbiarskim, jak i w kolorystyce przejawiają się wyraźne cechy rokokowe. Na ambonie umieszczona scena rodzajowa rozgrywająca się na tle krajobrazu, utrzymana w kolorystyce jasnozielonej. W kościele znajduje się również dziesięć rokokowych konfesjonałów, w tym jeden intarsjowany. Posadzka w świątyni wykonana jest z kamienia szwedzkiego. W posadzce umieszczono siedem płyt, zamykających wejścia do krypt grobowych, wykonane z tego samego kamienia⁶².

Katedra grodzieńska jest niewątpliwie wybitnym dziełem architektury i posiada okazały wystrój wnętrza. Warto na zakończenie dodać kilka słów na temat ołtarza głównego. W roku 2006 w kościele wybuchł pożar, podczas którego uszkodzona została znaczna część ołtarza głównego, a dwie rzeźby całkowicie zniszczone. Obecny wygląd ołtarz otrzymał po konserwacji. Został pomalowany pod marmur w tonacji szaro-błękitnej. Kolorystyka jest nieco inna od poprzedniej. Niektóre elementy zostały także pozłocone. Ponowne otwarcie nastąpiło w 2011 roku.

⁵⁸ Tamże, s. 4 ob.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Bohatyrewicz, *Kościół jezuitów w Grodnie*, s. 36.

⁶¹ Paszenda, *Budowle jezuitów*, s. 51.

⁶² Tamże, s. 50.

Fot. 1. Kościół pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie. Fot. ze zbiorów Maryny Machinowej.

Fot. 2. Fasada kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego. Fot. Witalij Bohatyrewicz.

Fot. 3. Nawa główna kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie.
Fot. Witalij Bohatyrewicz.

Fot. 4. Ołtarz główny kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie.
Fot. Witalij Bohatyrewicz.

Fot. 5. Ołtarz główny kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie, przed pożarem w lipcu 2006 roku. Ze zbiorów Maryny Machinowej.

Fot. 6. Chór w kościele pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie. Fot. Irena Bohatyrewicz.

Fot. 7. Konfesjonał w nawie północnej kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie.
Fot. Irena Bohatyrewicz.

Fot. 8. Ołtarz Matki Bożej Nieustającej Pomocy w kościele pw. św. Franciszka Ksawerego
w Grodnie. Fot. Witalij Bohatyrewicz.

Fot. 9. Ołtarz Matki Bożej Kongregackiej w kościele pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie.
Fot. Irena Bohatyrewicz.

Fot. 10. Nawa południowa w kościele pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie.
Fot. Irena Bohatyrewicz.

Fot. 11. Nawa północna w kościele pw. św. Franciszka Salezego w Grodnie.
Fot. Irena Bohatyrewicz.

Fot. 12. Fragment ołtarza głównego w kościele pw. św. Franciszka Salezego w Grodnie.
Fot. Witalij Bohatyrewicz.

Fot. 13. Kościół pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie. Ze zbiorów Maryny Machinowej.

Fot. 14. Kościół pw. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie. Ze zbiorów Maryny Machinowej.

CHURCH OF JESUIT ST FRANCIS XAVIER IN GRODNO. ARCHITECTURE AND INTERIOR DESIGN

Summary

Church of the Jesuit St Francis Xavier constitutes the major archaeological landmark of the City of Grodno. Its historic architecture is more than three hundred years old. On 15th of December 1990 Pope John Paul II conferred the status of the Minor Basilica upon this Church. Since 1991 this former Jesuit Church has been the Cathedral of the Diocese of Grodno. The foundation stone of the Jesuit Church was blessed by Bishop Mikołaj Słupski on 21st of June 1678. The consecration took place on 6th of December 1705 and was performed by Chełm Bishop Teodor Potocki in the presence of King Augustus II and Tsar Peter the Great.

The Church is situated in the centre of the city, nearby the old marketplace. The building was erected on a longitudinal plan in the form of the Latin cross following the style of two-tower and three-aisled basilica with a transept and a dome. It has the two-tower, three-storey façade; the total height of the second and third storey is smaller than the height of the first storey. There are recesses with wooden statues of Saint Francis Xavier (in the middle of the third storey of the facade) and Saints Peter and Paul in the side-arched recesses (on the second storey).

There are thirteen altars in the Church: the high altar and twelve side altars. The Altar of Saint Michael the Archangel (in the North Chapel), the Altar of the Congregational Mother of God (Virgin Mary for students), that is situated in the South Chapel, is the only brick altar in this Church. The Altar of Saint Trinity that is situated by the north-east pillar of the dome. The Altar of the Holy Rosary is by the south-east pillar of the dome. The Altar of Saint Stanisław Kostka is situated in the north wing of the transept. The Altar of Saint Kazimierz is found in the south wing of the transept, opposite to the Altar of Saint Stanisław Kostka.

The remaining six side altars are situated by the pillars of the nave: the Altar of Saint Tadeusz, the Altar of Scourged Saviour, the Altar of Our Lady of Perpetual Help, the Altar of Józefat Kuncewicz, the Altar of Our Lady of Mount Carmel, the Altar of Saint Joseph.

The High Altar of Saint Francis Xavier is situated in the presbytery, in the apse of the main nave. It was made from painted wood imitating stone. Johan Christian Schmidt was the author of the High Altar in the Parish Church of Grodno.

Above the arcades of the main nave and the presbytery, there are fourteen frescoes in the shape of lying rectangles of 1.5×4.5 m. in size. They present the scenes from the life of Saint Francis Xavier. One of the mural paintings bears the signature: B.I.D.P. 1752. The pulpit was made forty years later than the side altars – as far as both sculptural modelling and colour scheme are concerned. It follows the rococo style. The flooring in the Church is made of Swedish stone. The flooring incorporates seven floor slabs closing off the entry to burial crypts made of the same kind of stone.

In 2006 the fire damaged the substantial part of the High Altar, and four sculptures were completely destroyed. The Altar has been conserved. It was painted grey-and-blue to look like a marble. Some elements were also gilded. It was re-opened in 2011.

Translated by Monika Zielińska-Choina